

TOPONÍMIA DELS POBLES VALENCIANS

LA TODOLELLA

ELS PORTS

AJUNTAMENT
DE LA TODOLELLA

INSTITUT CARTOGRÀFIC VALENCIÀ

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA
SECCIÓ D'ONOMÀSTICA

COORDINACIÓ I GESTIÓ
Unitat de Recursos Lingüísticotècnics

RECULL I TEXT
Ferran Guardiola Noguera

GRAFISME
Esperança Martínez Molina

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Col·lecció: Onomàstica
Sèrie: Toponímia dels Pobles Valencians
La Todoella, 226

Editat per: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Av. de la Constitució, 284
46019 València
Tel.: 963 874 023
Adreça electrònica: avl@gva.es

Amb la col·laboració de l'Ajuntament de la Todoella

ISBN: 978-84-482-6401-7
Depòsit legal: V-3250-2019
Impressió: Imprés Puchades

LA TODOLELLA

La Todolella limita al nord amb la ratlla d'Aragó, assenyalada per la mola de la Todolella, que apareix coronada d'aerogeneradors; al sud del terme, la mola de Roc, amb l'ermita de Sant Cristòfol, vigila tota la comarca dels Ports; a l'oest, la Mata i Olocau del Rei —ja de parla castellana—, i a l'est el terme s'obri cap al Forcall a través del riu de Cantavella, que solca com un llamp tot el terme i que marcava la divisió antiga amb el llogaret de la Saranyana, el terme del qual va passar a formar part de la Todolella en el segle XIX.

El terme municipal té una extensió de 34,03 km² i les moles que l'encerclen superen els 1.100 metres, des de les quals alguns barrancs, com el de la Mola, el de Saranyana i el de la Criançó, porten discretament aigua al riu de Cantavella.

S'han trobat restes ibèriques en el tossalet del Mas de Rafael i pintures rupestres en la cova del Mas de Barberà —al terme del Forcall—. En el segle XI la Todolella era una alqueria musulmana, ocupada per Balasc d'Alagó en 1233. En l'Edat Mitjana la història de la Todolella ve marcada per la donació que feu Balasc d'Alagó al senyor Ramon de Calvera. En el segle XIV, el senyoriu de la Todolella va passar a mans de Francesc de Vinatea, defensor dels furs valencians davant d'Alfons IV. Després de la família Vinatea, va passar als Siurana, Lécera, Rovira, Figuerola i Llanera. De la presència dels senyors n'és mostra el castell, hui restaurat i amb vida. La Saranyana i els desapareguts llogarets d'Alabor i Perarola, per la seua part, van ser *carrer de Morella* i lloc de senyoriu de Bernat de Calvera; posteriorment dels Heredia, Gil de Palomar i La Figuera. D'un passat més gloriós ens queden les restes de la vella església de Sant Miquel, l'església nova, la Casa Comunal i l'ermitori de Sant Cristòfol, lloc major de les rogatives de la comarca. El llogaret ara està pràcticament deshabitat.

La població va augmentar al llarg dels segles: dels 113 habitants (90 a la Todolella i 23 a la Saranyana) de l'any 1526 es va passar l'any 1609 a 306 (243 a la Todolella i 63 a la Saranyana) i s'arriba al màxim d'habitants, 743, en 1910. Posteriorment ha seguit el mateix camí que la resta dels pobles dels Ports: l'emigració continuada l'ha dut a la xifra de 138 habitants l'any 2018, que parlen el valencià característic de la zona.

L'agricultura de secà, forma tradicional de supervivència i que en l'actualitat és residual, ha sigut substituïda per la ramaderia intensiva en granges o enfilats i per noves fórmules econòmiques: turisme rural, instal·lacions esportives i lúdiques, reciclatge de purins, parcs edílics, sense oblidar la pervivència de la fabricació de l'espardenya, que abans era l'ocupació general i ara s'ha convertit en una mostra artesanal d'un passat treballador del qual *les danses guerrerres* són també un exemple.

ELEMENTS FÍSICS

Orografia

Cingles de la Mola de Roc
Cingles de Santa Creu
Collet de la Buitrera
Collet de la Saranyana
Collet de les Ombrietes
Collet de Sorribetes
Collet del Mas de Cardona
Collet del Mas de Vinyals
Collet del Romeral
Costera del Molí
el Quadralbe
els Cantallops
els Flares
Forat del Lladre
l'Home de Pedra
la Cantera
la Lloma
la Planassa
Lloma de Sant Cristòfol
Lloma del Mas del Batle
Lloma del Mas del Rei
Lloma del Pitaladero
Lloma dels Castellans
Mola de la Todolella
Mola de Roc
Moleta de la Sebastiana
Morral de l'Àguila
Morro del Quadro
Portell de la Rabosa
Puntal de la Lloma
Roca Alta
Serra dels Castellars
Tossal de l'Ombrieta
Tossalet del Mas de Rafael

Hidrografia natural

Barranc de Forner
Barranc de la Criançó
Barranc de la Mola
Barranc de la Saranyana
Barranc de les Clapisses
Barranc de Pastor
Barranc de Pixatinters
Barranc del Camaró
Barranc del Forat del Lladre
Barranc del Mas d'Eixarch
Barranc del Mas de Cardona
Barranc del Mas de la Mola
Barranc del Mas de Pastor
Barranc del Mas de Pere
Barranc del Mas del Rei
Barranc del Maset del Raboser
Font de la Pedrafita
Font de la Saranyana
Font de Santa Creu
Font del Camaró
Font del Mas de Cardona
Font del Mas de Costa
Font del Xorret
la Fontanassa
Riu de Cantavella
Toll del Fonoll

Hidrografia artificial

Abeurador del Mas de la Mola
Assut del Riu de Cantavella
Bassa de la Torre de Julià

Bassa del Camaró
Bassa del Molí de Sant Onofre
els Llavadors

Partides i paratges

Carrascal de Sant Cristòfol
Devesa de Sant Cristòfol
el Barranc de Forner
el Barranc de la Criangó
el Barranc de les Clapisses
el Barranc de Pastor
el Colomer
el Mas de Cabra
el Mas de Casanova
el Mas de Costa
el Mas de Jaume
el Mas de la Llosa
el Mas de la Mola
el Mas de Rafael
el Mas de Sorribes
el Mas del Rei
el Maset
el Maset del Raboser
el Pas
el Pitaladero
el Pla de Migvora
el Pla de Sorribetes
el Pla de Vinyals
el Quadralbe
el Romeral de Pastor
el Tarro
el Triador
els Bancalets

els Carrascalets
els Freginals
els Murs
els Parralets
els Parrals
els Parrals de Santa Bàrbera
els Parrals del Riu
els Pinarets
els Plans de la Saranyana
els Plans del Mas del Curro
Horta del Mas de Carbó
l'Ereta
l'Ombria de la Saranyana
l'Ombria de Marco
l'Ombria de Planes
la Fàbrica
la Foia
la Foia del Bon Dia
la Moleta
la Roca Alta
la Rourera
la Santa Creu
la Saranyana
la Serrada del Mas de Rafael
la Torre de Julià
les Ombrietes
les Rotes de Cabra
Pinar del Mas de Casanova

PRESENCIA HUMANA

Poblament

Casa de Peluca
Caseta del Curro
Caseta dels Forestals
el Masico
la Saranyana
la Todolella
Mas d'Armengot
Mas d'Eixarch
Mas de Cabra
Mas de Carbó
Mas de Cardona
Mas de Casanova
Mas de Costa
Mas de Curro Juan
Mas de Floquència
Mas de Jaume
Mas de la Llosa
Mas de la Mola

Mas de la Rourera
Mas de les Arabogues
Mas de les Múries
Mas de Pastor
Mas de Pere
Mas de Rafael
Mas de Soler
Mas de Sorribes
Mas de Vinyals
Mas del Batle
Mas del Cinctorrà
Mas del Curro
Mas del Rei
Maset d'Arabogues
Maset de Vicent Ferrer
Maset del Raboser
Maset del Torero
Torre de Julià

Vies de comunicació

Assagador de la Roca Alta
Assagador de les Refoies
Assagador del Barranc de Forner
Assagador del Camí d'Olocau
Assagador del Mas de Rafael
Assagador del Toll del Fonoll
Camí de Bordó
Camí de la Rourera
Camí de Sant Gregori
Camí del Forcall
Camí del Forcall a l'Olocau
Camí del Mas de Floquència
Camí del Maset d'Arabogues
Camí Rural de Cinctorres

Camí Rural de Cinctorres
a la Mata
Camí Rural del Forcall
a la Todolella
Carretera d'Olocau
Carretera de la Mata
Carretera del Forcall
Pista de l'Ombria del Curro
Pista de la Foia del Bon Dia
Pista de la Mola
Pista de la Roca Alta
Pista de la Torre de Julià
Pista de les Clapisses
Pista de Sant Cristòfol

Pista del Mas d'Eixarch
Pista del Mas de Casanova
Pista del Mas de la Llosa
Pista del Mas de la Mola
Pista del Mas de Pastor
Pista del Mas de Rafael

Pista del Mas de Soler
Pista del Mas de Vinyals
Pista del Mas del Batle
Pont de la Todolella
Pont Nou

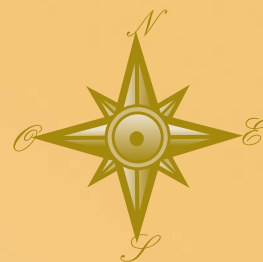
Altres llocs d'interés

Camp de Tir
Cementeri
el Castell
el Pitaladero
els Voladors
Fossar de la Saranyana
Granja de Costa
Granja de Mola
Granja de Rei
Granja de Rourera
Granja del Mas de Pastor
Granja dels Plans
de la Saranyana

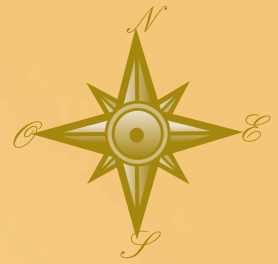
l'Hostalet
la Teuleria
Molí de Sant Onofre
Peiró de Sant Gregori
Peiró de Sant Marc
Peiró de Sant Pere
Peiró de Sant Pere dels Coixos
Peiró de Santa Bàrbera
Peiró de Santa Caterina
Sant Cristòfol de la Saranyana
Sant Miquel
Sant Onofre
Venta de Casilda

Elements físics

Presència humana

TERME DE BORDÓ
(ARAGÓ)

TERME DEL FORCALL

TERME D'OLOCAU DEL REI

TERME DE LA MATA

TERME DE CINCTORRES

